

Den katolske Kirkes sociallære

Den 22. oktober 2004 udkom på Vatikanets forlag et såkaldt kompendium med tekster i relation til Den katolske Kirkes sociallære, udarbejdet af Det pavelige Råd for Fred og Retfærdighed.¹

Af Erling Tiedemann (red.)²

Begrebet "katolsk sociallære" er i forhold til Kirkens alder relativt ungt. Selvsagt kan én og anden teolog have anvendt begrebet tidligere, men i officiel sammenhæng optræder det første gang i pave Pius XI's rundskrivelse *Quadragesimo Anno*, hvormed han i 1931 markerede 40-året for pave Leo XIII's grundlæggende rundskrivelse om sociale forhold, *Rerum Novarum*. Siden har begrebet dækket det samlede læremæssige "corpus", der omhandler samfundsforhold i videste forstand, og som består af talløse tilkendegivelser af forskellig karakter fra paver og biskopper. Det er dette "corpus", som nu er blevet sammenfattet i et kompendium om katolsk sociallære.

Det er første gang, et sådant kompendium er udgivet, men ved præsentationen på et pressemøde den 24. oktober 2004 understregede formanden for Det pavelige Råd for Fred og Retfærdighed, kardinal Renato Martino, at rådet nok har ansvaret for den måde, tingene bliver fremlagt på i kompendiet, men at der ikke er fremsat nye hypoteser eller sagt noget, som ikke tidligere er blevet fremført af forskellige paver.

Kirkens sociallære forklares i 583 nummererede afsnit. Det er naturligvis en hjælp, når man skal slå op i kompendiet, men der er ikke tale om en katekismus, fremhævede kardinal Martino, som pegede på, at ordet katekismus henleder tanken på noget mere veldefineret og fastlagt.

Foreløbig er kompendiet kun udgivet på italiensk og engelsk; det er på 525 sider, hvoraf 190 sider er en oversigt over referencer og et omfattende stikordsregister. Vatikanet vil – sammen med bispekonferencerne - undersøge evt. muligheder for at få kompendiet udgivet på andre sprog og hos andre forlag.³

Kompendiets tilblivelse

Ønsket om en struktureret oversigt over Kirkens sociallære blev fremsat af pave Johannes Paul i *Ecclesia in America*,⁴ d.v.s. den opsamlende tekst, som paven udgav efter afholdelsen af bispesynodens møde om Kirkens forhold i Nord- og Sydamerika. Her skrev Johannes Paul, at det ville være

---

¹ Engelsk udgave: Pontifical Council for Justice and Peace, Compendium of the Social Doctrine of the Church, Libreria Editrice Vaticana, uindbundet, 525 sider, ISBN: 88-209-7651-X

² Artiklen er en redigeret og bearbejdet gengivelse af stof fra Vatikanets pressekontor og pressetjenesten Zenit

³ Kompendiet kan ikke bestilles gennem Steno-Butikken i København, men kan købes direkte over Internet på adressen www.paxbook.com. Prisen for den engelske udgave er ca. 40 US\$ (max. ca. 240 kr.) inkl. forsendelse.

⁴ *Ecclesia in America*, punkt 54. Engelsk tekst, [klik her](#)

nyttigt at have et sådant kompendium med en autoritativ syntese af katolsk sociallære, som også kunne vise forbindelsen mellem denne og Ny-evangeliseringen.

Arbejdet med kompendiet begyndte for fem år siden under ledelse af kardinal François-Xavier Nguyễn Van Thuân, som dengang var formand for det pavelige råd. Imidlertid blev han syg og døde, hvad der medførte en uundgåelig forsinkelse af arbejdet.

Det pavelige Råd for Fred og Retfærdighed har imidlertid ikke været alene om arbejdet. Biskop Giampaolo Crepaldi, der er sekretær for rådet (og som kardinal Martino beskrev om "sjælen i arbejdet med kompendiet"), oplyste således ved præsentationen, at Troslærekongregationen havde gennemgået teksten et par gange.

En kompliceret opgave

Under en gennemgang af kompendiets indhold i store træk pegede kardinal Martino på, at opgaven havde været meget kompleks. Der er tale om en sammenskrivning af mange tekster i en form, der som allerede nævnt ikke har noget fortilfælde i Kirkens historie.

Man måtte endvidere være opmærksom på nogle komplicerede erkendelsesmæssige spørgsmål, som er uløseligt forbundet med den karakter, som Kirkens sociallære har – et synspunkt, som Renato Martino ikke forklarede nærmere; selv antyder kompendiet en forklaring gennem sin fremhævelse af sociallæren som et resultat af samspil mellem forskellige niveauer og former for menneskelig erkendelse og refleksion.⁵

Det har, sagde Renato Martini, tillige været nødvendigt at give dokumentet en ensartet og universel karakter, uanset at den sociale virkelighed i verden har et utal af facetter og opbyder uendeligt mange variationer.

Endelig var det ønsket at præsentere en lære, som ikke over tid ville miste noget af sin klarhed – samtidig med at dette ønske skulle realiseres på en tid, der er præget af meget hurtige og radikale ændringer i social, økonomisk og politisk henseende.

Uanset de nævnte hurdler, som skulle overvindes – og som det også har taget sin tid at komme over – fremlægger kompendiet, selv om der stadig er tale om et oversigtligt materiale, "på en fuldstændig og systematisk måde Kirkens sociallære som en frugt af læremyndighedens omhyggelige refleksion og som udtryk for Kirkens stadige engagement, tro mod den frelsens nådegave, som er givet i Kristus, og ud fra en kærlig optagethed af menneskehedens skæbne".⁶

Kompendiets indhold

Bogen indledes med et brev fra Vatikanets statssekretær, kardinal Angelo Sodano. Han skriver, at kompendiet vil være af stor betydning netop i dagens kontekst, som er præget af, at menneskeheden søger retfærdighed og bakser med de omfattende problemer, som globaliseringen medfører.

Selve kompendiet er struktureret med en introduktion om "en altomfattende og solidarisk humanisme", efterfulgt af tolv kapitler og en konklusion, der argumenterer for en "kærlighedens civilisation" – et begreb, der i særlig grad ligger pave Johannes Paul på sinde.

Blandt de vigtigste kapitler kan nævnes:

- Familien som samfundets vitale enhed.
- Menneskers arbejde.

⁵ Kompendium, 72-75

⁶ Kompendium, 8

- Det økonomiske liv.
- Det politiske samfund.
- Det internationale fællesskab.
- Bevarelsen af miljøet.
- Fremme af fred.

Ved det nævnte pressemøde fik opregningen af disse emner tilstedeværende journalister til at spørge, om der var en sammenhæng mellem tidspunktet for offentliggørelsen af kompendiet og den amerikanske præsidentvalgkampagne, som på det tidspunkt nærmede sig klimaks – men Renato Martino svarede, at sammenfaldet var en ren tilfældighed; dagen for offentliggørelsen var valgt under hensyn til det pavelige råds medlemmer, som netop nu var samlet til plenarmøde i Rom.

En enkel opbygning

Trods alt det komplicerede har kompendiet en opbygning, der er enkel og lige til at gå til. Efter introduktionen følger tre dele. Første del, som består af fire kapitler, drejer sig om de grundlæggende forudsætninger for sociallæren – Guds kærlige plan for menneskeheden og samfundet, Kirkens mission og al sociallæres natur, den menneskelige person og menneskerettighederne samt de principper og værdinormer, der gælder i sociallæren.

Anden del er sammensat af syv kapitler og beskæftiger sig med indhold og de klassiske temaer i sociallære – familien, menneskets arbejde, det økonomiske liv, det politiske samfund, verdenssamfundet, miljø og fred. Hver for sig indledes hovedparten af disse kapitler på velgørende måde af et længere afsnit, der belyser den bibelske baggrund for sociallærens forholden sig til det pågældende emne.

Endelig indeholder tredje del, som er ganske kort, nemlig kun bestående af et enkelt kapitel, en række anbefalinger med hensyn til anvendelsen af sociallæren i Kirkens pastorale arbejde og i kristenlivet, d.v.s. først og fremmest i de Kristustroendes liv.

Bogens konklusion med titlen "For en kærlighedens civilisation" udtrykker hele det underliggende formål med udgivelsen, sagde kardinal Martino på pressemødet.

Som ovenfor nævnt optager registre over referencer og stikord næsten 40 % af bogens sidetal. Det kan ikke alene trøste den, som på forhånd er træt ved tanken om et værk på 525 sider; det kan tillige glæde den, som har brug for at finde frem til et bestemt synspunkt eller en samlet fremstilling af en tankegang – og alt i alt er registrene med til at gøre kompendiet til et særdeles effektivt arbejdsværktøj.

Formål med udgivelsen

Kompendiet har et specifikt formål, og dets indhold er bestemt af nogle målsætninger, som er opregnet i punkt 10 i introduktionen. Kompendiet fremstår her som et værktøj for den moralske og pastorale bedømmelse af de komplekse begivenheder, som præger vores tid. Kompendiet præsenterer sig videre som en guide, som på både det personlige og på fællesskabets niveau vil inspirere til holdninger og til at træffe valg, som kan gøre det muligt for alle mennesker at se på fremtiden med større fortrøstning og håb. Og endelig ønsker kompendiet at være en hjælp for de troende, når det drejer sig om at sætte sig ind i og få overblik over Kirkens lære på socialmoralens område.⁷

Anvendelsen af kompendiet skal således fremme nye strategier, der modsvarer vor tids krav og er på linie med, hvad mennesker har behov for og ressourcer til. Selv om kald og karismer er forskel-

---

⁷ Kompendium, 10

lige, har alle i Kirken et medansvar for at evangelisere samfundets ordenen, påpeges det i kompendiets punkt 10.⁸

Flere målgrupper

Kompendiet har imidlertid ikke kun Kirkens medlemmer som målgruppe. Flere steder i teksten siges det, at kompendiet også er tænkt som et instrument for en øget økumenisk og interreligiøs dialog mellem katolikker og alle, som af et oprigtigt hjerte søger menneskehedens vel. Således erklæres det i nr. 12, at kompendiet tillige er rettet til vore brødre og søstre i andre kristne kirker og til dem, der tilslutter sig andre religioner, ja, til alle mennesker af god vilje, som har engageret sig i at tjene det fælles gode.

Når det kommer til stykket, henvender sociallæren sig nemlig til en universel målgruppe i tillæg til dem, til hvem den primært og specielt er rettet, nemlig mænd og kvinder i Kirken. Evangeliets lys, som sociallæren formidler, skal oplyse ethvert menneske. Enhver samvittighed og ethvert intellekt er i stand til at begribe den dybe mening og værdi for mennesker, som er udtrykt i sociallæren, og til at se, hvordan dens normer peger mod en øget humanisering af samfundet.

Et direkte ansvar

Alligevel siger det sig selv, at et kompendium om Den katolske Kirkes sociallære først og fremmest angår katolikkerne, fordi teksten beskriver de sociale forpligtelser, som netop de skal leve op til og formidle – enhver i overensstemmelse med den kompetence, nådegave, embede og sendelse til at forkynde, som gælder for ham eller hende.⁹

Kirkens sociallære påpeger lægfolks særlige ansvar med hensyn til samfundets opbygning, organisering og måde at fungere på. Der er tale om politiske, økonomiske, administrative eller andre forpligtelser og opgaver, som ikke alene påhviler, men på en særlig måde tilkommer lægfolk i kraft af deres status, liv og kald i verden. Det er lægfolket, der har kald og kompetence til at omsætte sociallæren i praksis og på den måde opfylde en vigtig Kirkens mission i forhold til det verdslige samfund.

Skønsomhed og dømmekraft

At kunne skelne, skønne og bedømme de konkrete omstændigheder i troens lys for ud fra samme tro at kunne handle rigtigt under netop disse omstændigheder har altid stået som noget centralt for Kirkens sociallære, jf. den kendte katolske devise "se, *vurdere*, handle".¹⁰ Ved præsentationen af det nye kompendium blev behovet for *kristen skønsomhed og dømmekraft* således også fremhævet stærkt.

Under udarbejdelsen af kompendiet var spørgsmålet om, hvilken nærmere funktion Kirkens sociallære skal have, konstant blevet bragt på bane. Man konkluderede i den forbindelse, at dens opgave ikke var en simpel sociologisk analyse eller en rangordning af sociale problemer. Snarere var det tanken, at kompendiet skulle udgøre et seriøst og præcist værktøj, der kunne understøtte den nødvendige dømmekraft, forstået som evnen til på basis af en reel erkendelse at kunne vurdere forholdene i troens lys.

⁸ Se endvidere Johannes Paul II, postsynodal apostolisk vejledning om det kristne lægfolk, *Christifideles Laici*, 15. Engelsk tekst, [klik her](#).

⁹ Kompendium, 83

¹⁰ Se herved Andet Vatikankoncils dekret om lægfolkets apostolat, *Apostolicam actuositatem*, 29. Dansk tekst, [klik her](#).

Kristen dømmekraft handler om at tyde tidens tegn; de skal tydes i lyset af Guds ord og af den sum af sandhed, som læremyndigheden har opsummeret i Kirkens sociallære med det formål at give retningslinier for handlen på både fællesskabets og det personlige plan. Når det kommer til stykket, står vi faktisk her ved selve kernen i Kirkens sociallære; det er dét, som er dens dybeste natur, nemlig at se Evangeliets budskab og dets krav i forhold til de problemer, som til stadighed rejser sig i samfundslivet.¹¹ Kompendiet præsenterer således Kirkens sociallære som en lære, der født ud af kristen dømmekraft, som i sig selv er udtryk for kristen dømmekraft, og som har kristen dømmekraft som sit mål.

Afgørende udfordringer

Når det gælder om at understøtte en kristen dømmekraft, som er i stand til at svare på afgørende udfordringer af stor relevans og vigtighed, har kompendiet under dette perspektiv et højt ambitionsniveau.

- *Kulturen*

Den kultur, vi lever i, er den første udfordring, vi møder. Kulturen må behandles under respekt af dens mangesidige natur og interdisciplinære karakter.¹² Gennem sociallæren "forkynder Kirken sandheden om Kristus, om sig selv og om mennesket, idet den anvender denne sandhed på den konkrete situation".¹³ På sin side er sociallæren derfor nødt til at videreudvikle sin interdisciplinære karakter.¹⁴ Det interdisciplinære aspekt er ikke et fremmedelement, men en uundværlig side af Kirkens sociallære, fordi denne er tæt forbundet med målet om, at Evangeliets evige sandhed skal inkarneres i alle de konkrete problemer, som menneskeheden gennem sin historie stilles overfor.

Evangeliets sandhed skal således bringes i kontakt med de forskellige grene af menneskelig viden, thi rigtigt forstået er tro og fornuft ikke fremmede for hinanden. Retfærdighed og fred får mulighed for at udvikle sig, når Evangeliets lys passerer gennem og integreres i de forskellige kulturer – under respekt af den autonomi, som tro og viden har hver for sig, men med samtidig bevidsthed om, hvordan de relaterer sig til hinanden og har parallelle mål, jf. pave Johannes Pauls indledning til rundskrivelsen *Fides et Ratio*, om tro og fornuft: *Tro og Fornuft er ligesom to vinger, hvormed menneskeånden hæver sig for at udforske sandheden ...* Når dialogen mellem forskellige discipliner i forbindelse med kundskab og viden bliver tæt og produktiv, kan Kirkens sociallære udfylde sin rolle og inspirere til udvikling af nye sociale, økonomiske og politiske programmer, der har alle aspekter af den menneskelige person som sit centrum.

Det er næppe nødvendigt at fremhæve, hvordan en teologisk orienteret og interdisciplinær fremgangsmåde kan give svar på to behov, som meget stærkt opleves i dagens kultur. Den moderne kultur afviser alt, hvad der har karakter af et "lukket system", men søger samtidig efter logisk sammenhængende forklaringer. Kirkens sociallære er ikke et sådant lukket system,¹⁵ og der er to grunde til, at det forholder sig sådan: Dels har sociallæren en historisk karakter – det vil sige, at den udvikler sig i takt med, at omstændighederne ændrer sig i historiens løb.¹⁶ Dels henter den sit grundlag i Evangeliets budskab,¹⁷ som rækker ud over historien og af netop den grund er hovedkilden til dens fornyelse.¹⁸ Dét, at Kirkens sociallære lægger op til en interdisciplinær tilgang, der inddrager alle

¹¹ Troslærekongregationen, vejledningen *Libertatis Conscientia*, 72. Engelsk tekst, [klik her](#)

¹² D.v.s. at en række forskellige faglige discipliner skal inddrages under en analyse af den; den kan ikke kun ansues under én enkelt disciplins synsvinkel. Red.

¹³ Johannes Paul II, rundskrivelsen *Sollicitudo Rei Socialis*, 41. Engelsk tekst, [klik her](#).

¹⁴ Johannes Paul II, rundskrivelsen *Centesimus Annus*, 59). Engelsk tekst, [klik her](#).

¹⁵ Troslærekongregationen, vejledningen *Libertatis Conscientia*, 72. Engelsk tekst, [klik her](#).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Paul VI, rundskrivelsen *Octogesima Adveniens*, 42. Engelsk tekst, [klik her](#).

aspekter af kulturen, gør det muligt for den at tilbyde en vejledning uden at være et system - og især: uden at være et vildledende system.

- *Etisk og religiøs indifferens*

Den anden store udfordring er den etiske og religiøse indifferens og behovet for et fornyet samarbejde mellem de forskellige religioner. På det sociale plan er det vigtigste aspekt af den udbredte indifferens, at man skiller etik og politik fra hinanden, samt den udbredte opfattelse, at etiske spørgsmål ikke hører til i det offentlige rum, da de ikke kan gøres til genstand for en rationel politisk debat, fordi de blot er udtryk for individuelle, ja, helt private valg. I forlængelse heraf tenderer adskillelsen mellem etik og politik til også at gælde forholdet mellem politik og religion, der igen henvises til at begrænse sig til den private sfære.

I den sammenhæng står Kirkens sociallære i dag og i den nærmeste fremtid over for en brydsom opgave – men en opgave, som det er lettere at gå i gang med, hvis den søges løst i en dialog med andre kristne kirker og endog med ikke-kristne religioner. Interreligiøst samarbejde vil være at stor strategisk værdi for menneskeheden og afgørende for den fremtid, sociallæren får. Anlægger vi et syn, byggende på kristen visdom, på begivenhederne ved afslutningen af det 20. århundrede og begyndelsen af det 3. årtusind, er der i hvert fald en historisk sammenhæng af primær interesse for en interreligiøs dialog om sociallæren, og det er i spørgsmålet om fred og om menneskerettigheder. Enhver har kendskab til de talrige og indtrængende appeller, som pave Johannes Paul på dette område har rettet til verden.

Genlæser man de taler, som Johannes Paul II gennem alle sine 26 år som pave har holdt til det diplomatiske korps, der er akkrediteret til Vatikanet, kan man ikke undgå at notere, hvor hyppigt og indstændigt han har appelleret til verdensreligionerne om at arbejde sammen for fred og gøre det i "ånden fra Assisi". Det er her tilstrækkeligt at minde om et udsagn fra hans budskab til Verdensdagen for Fred i 2002, hvor det hed, at "de forskellige kristne konfessioner og verdens store religioner er nødt til at arbejde sammen for at eliminere de sociale og kulturelle årsager til terrorisme. De kan gøre dette ved at forkynde den menneskelige persons storhed og værdighed, og ved at sprede en klarere forståelse af den menneskelige families enhed. Dette er et specifikt område for økumenisk og interreligiøs dialog og samarbejde, en presserende tjeneste, som religion kan yde til fred i verden".¹⁹

I den nærmeste fremtid må spørgsmålene om menneskerettigheder, fred, social og økonomisk retfærdighed samt udvikling i stigende grad stå i centrum for en interreligiøs dialog. Katolikkerne må anse sig selv som kaldede til at deltage i denne dialog med Kirkens sociallære som bagage, forstået som den samlede lærebygning, der kalder på, men også selv modnes gennem "mange millioner menneskers frugtbare indsats, når de har søgt at gøre denne lære til inspirationskilden i deres engagement i denne verden".²⁰

- *En pastoral udfordring*

Den tredje udfordring er i egentligste forstand pastoral. Fremtiden i den moderne verden for Kirkens sociallære vil afhænge af en stadigt fornyet forståelse af den som rodfæstet i Kirkens mission; en forståelse af, hvordan den er født ud af Guds ord og Kirkens levende tro – og en forståelse af, hvordan den er udtryk for Kirkens tjeneste i en verden, hvor Kristi frelse skal forkyndes i både ord og gerning. Fremtiden for Kirkens sociallære afhænger derfor af en fornyet forståelse af, hvordan den er forbundet med alle aspekter af Kirkens liv og handlen: sakramenterne, liturgien, katekesen, sjælesorgen.

¹⁹ Johannes Paul II, "Ingen fred uden retfærdighed; ingen retfærdighed uden tilgivelse", Budskab til Verdensfredsdagen 2002, punkt 12.

²⁰ Johannes Paul II, rundskrivelsen *Centesimus Annus*, 3.

I sit hele væsen er Kirkens sociallære en del af det kristne budskab,²¹ som skal kendes, forkyndes og leves. Allerede pave Johannes XXIII fastslog da også, at "katolsk sociallære er en integreret del af en kristen livsholdning".²² Hvis man – på den ene eller den anden måde – mister en klar bevidsthed om, at denne sociallære hører med til Kirkens mission, så vil læren selv ende med at blive manipuleret og falde som bytte for forskellige former for tvetydighed og anvendelse til interessebestemte formål.

Fra sociallære til personligt vidnesbyrd

Jo mindre denne sociallære bliver reduceret til at være en afhandling om sociologi eller politisk videnskab, til en række moraliserende formaninger, til en "pseudovidenskab om velfærd" eller til en forenklet "etik for vanskelige situationer", jo bedre vil den blive i stand til at yde sin tjeneste til mænd og kvinder i arbejdet med samfundet og i den økonomiske sfære, sagde kardinal Renato Martino ved afslutningen af præsentationen af kompendiet om Kirkens sociallære og pegede på, hvor påkrævet det er, at sociallæren bliver formidlet gennem personligt vidnesbyrd – samtidig med, at der også bliver lagt konkrete planer for, hvordan en ægte humanisme kan komme til at præge de sociale strukturer. Disse to dimensioner, den personlige og den samfundsmæssige, kan ikke adskilles, og håbet er, at dette kompendium vi bidrage til, at de bliver set i sammenhæng. Der er altid brug for vidner, for martyrer og helgener – også i den sociale sammenhæng.

---

²¹ Johannes Paul II, rundskrivelsen *Centesimus Annus*, 5

²² Johannes XXIII, rundskrivelsen *Mater et Magistra*, 222.